

Překrásný nový svět o tisíci patrech

Dystopie je myšlenka fiktivní společnosti, jež se vyvinula špatným směrem, a opakem utopie. Je také nesmyslně nazývána jako „antiutopie“. Utopie totiž v překladu z řečtiny znamená neexistující místo a přidáním předpony anti- získáme pouze opačný význam původního slova.

Jedním ze zakládajících románů dystopické literatury, jakou ji dnes známe, je *Konec civilizace*, jehož podnázev *Překrásný nový svět* je ale přesnější překlad z anglického originálu *Brave New World*, Aldouse Huxleyho z roku 1931. Dalším románem, který nedosáhl takové světové slávy, ale znamená pro českou literaturu to, co román *Překrásný nový svět* pro literaturu anglickou, je *Dům o tisíci patrech* Jana Weisse z roku 1929. Huxley a Weiss byli přibližně stejně staří a v jejich dystopických režimech vládou technologie spíše než hrubá síla (jako například v románu *1984* George Orwella).

Weissův román pojednává o neznámém muži, jenž se probudí v Mullerdómu, záhadném domě o tisíci patrech, a který je sám sobě také cizincem. Později zjišťuje, že je slavný detektiv Petr Brok na tajné misi, pro niž je vybaven neviditelností. Obludný dům nemá oken ani dveří a jeho horní patra se stále staví do výše. Lidé s vyšším postavením v bizarní říši Ohisvera Mullera, všudypřítomného diktátora s neomezenou mocí, který Mullerdóm postavil a řídí ho, žijí v nižších patrech chlípým a zkaženým životem, zatímco ve vyšších patrech se nacházejí chudobince, blázince, krematoria a lidé tu věčně staví Mullerdóm, bez oddechu, bez konce.

První, koho Petr Brok v neznámém světě potká, je slepý stařec, jenž býval dělníkem osmistého patra. Slepec detektivu popisuje chod Mullerdómu. Čtenáři se tak prostřednictvím tázajícího Broka dozvídají, že Ohisver Muller má na svědomí spoustu ohavných činů. Mimoto, že všichni dělníci přišli o zrak, nevědí, co je to láska. Nemají chuti, hladu, přání či snů. Jediné, po čem touží, je smrt. Zároveň jsou stovky lidí balamuceny zdejší hvězdnou exportní a importní společností Vesmír. Ženy jsou místo pohodlné dovolené mimo planetu odvěčeny do nevěstinců, muži do otroctví nebo zabiti a následně různě zpracováni.

Petr Brok se stále náhodně pohybuje mezi jednotlivými patry a postupně se přibližuje k vládci tohoto ohavného světa.

Huxleyho *Konec civilizace: aneb Překrásný nový svět*, začíná v Ústřední londýnské líhni a Středisku pro predestinaci, kde ředitel této firmy provází studenty medicíny a seznamuje je s chodem práce podniku esenciálního pro fungování této civilizace.

Společnost v Huxleyho dystopickém světě je striktně rozdělena oblečením a vzhledem na skupiny podle inteligence, od alfy plus po epsilon minus. Děti se tu vlastně nerodí, nýbrž vyrábějí. Aby byla populace stále inteligenčně stabilizovaná, už od zkumavky je jasné, do jaké kasty bude dítě zařazeno. Zajištěné je to například tím, že se k nějakým embryím přidává alkohol, aby jejich mozek zakrněl, nebo se jim odepírá kyslík.

Během spánku jsou již malým dětem pouštěny zvukové nahrávky, které je mají přesvědčit o tom, že jejich kasta je pro ně nejlepší. Tato manipulativní metoda se nazývá hypnopedie a „(...) je nejsilnější prostředek pro vštípení morálky a pocitu komunity, jaký kdy existoval.“¹ Do hlavy je lidem vštěpováno to, co chce pan Ford – kupříkladu odpor ke knihám a přírodě. Je to proto, aby nemarnili čas zbytečným obdivováním přírody, jež ekonomicky nevynáší.

Vzývaným vládcem je pan Ford, jenž na jednu stranu zbavil tento svět nemocí, stárí a strastí, stejně tak ale zbavil lidstvo umění, vědy a náboženství – vysoká cena, kterou zaplatil pro všeobecné štěstí lidí. Bůh v daleké budoucnosti tedy vůbec není a promiskuitní způsob života je běžný a jediný společensky přijatelný. A i když se zdá, že člověk má v této době svobodnou vůli, ježto se přirozeným pudům ponechává tolik volného prostoru, vůbec to tak není. „Svoboda vede k tomu, že je člověk nešťastný;“² a ke konci všichni neuvědoměle dělají to, co Ford chce, aby dělali.

¹HUXLEY, Aldous. *Konec civilizace*. Přeložil Josef KOSTOHRYZ, přeložil Stanislav BEROUNSKÝ. Praha: Maťa, 1998. Šťastné zítřky (Maťa).

²Ibid.

Jednou z postav, která významně posouvá děj, je specialista na hypnopedii Bernard Max, jenž z výletu do Malpais, kam se jede seznámit s barbarským životem divochů, přivede ztracenou milenkou ředitele líhně Lindu a jejího syna Johna, později nazývaného Divocha, zpět do Civilizace. Jelikož jsou v Malpais oba velmi nechtění, souhlasí s cestou zpátky do Londýna.

Na rozdíl od *Překrásného nového světa*, „niterný svět postav Domu o tisíci patrech nám zůstane záměrně utajen, aby případně jejich komplikované životní osudy nezastíraly Weissovou hlavní myšlenku, kterou se snaží čtenáři přiblížit. Hluboké psychologické analýzy by mohly působit na čtenáře matoucím dojmem, proto není jejich absence žádnou újmou románu.“³ Jejich základní rysy jsou přesto zřejmé, a tak můžeme všechny hrdiny již ze začátku rozdělit na záporné a kladné. Příkladem záporné postavy, jež nám při čtení ihned přijde na mysl, je Ohisver Muller, který je společně s Fordem nejobvyklejší podobou diktátora. Vychází z archetypu, jenž v mnohých z nás přetrvává. Oba samovládcí používají strach jako svou zbraň a tím ostatními manipulují.

Petr Brok i Divoch narušují dosavadní společenský stav, jímž tolik opovrhují. Dostávají se do konfliktu s ideami režimů, tím rozruší zdejší ustálené prostředí, ale každý z nich má jinou motivaci a způsob, jakým se s nimi vypořádají. Divoch se, sice poté, co zanevřel na celou zdejší společnost a uchýlil se k asketickému životu, v zoufalství oběsí, zatímco Petr Brok skolí pověstného Ohisvera Mullera. Jenže smrtí tyranského Mullera kniha nekončí. Poté se totiž dozvídáme, že celá mise, všechna dobrodružství proslulého detektiva byly pouze snem muže, jenž už třetím dnem blouzní důsledkem jakéhosi spavého tyfu. Jan Weiss vycházel ze své vlastní zkušenosti z roku 1916, kdy byl po zatčení „(...) držen v zajateckém táboře Tockoje. Nedostatečná hygiena, špína, hlad a vši značně oslabily organizmus vězňů. Všudypřítomná krutá zima jim pak způsobila omrzliny periferních částí těla, které se nevyhnuly ani Weissovi. Aby se sněť nešířila, byly Weissovi s nelidskou krutostí zaživa uštípnuty prsty na nohou. Tímto se datuje počátek jeho houpavé chůze na zmrzačených chodidlech, ale především hluboká rýha životní zkušenosti provázená nepředstavitelnou bolestí a s ní spojenými sny. Jako zázrakem Weiss operaci přežil, ale zanedlouho ho čekala další těžká rána v podobě tyfové nákazy, která s sebou nesla horečnaté blouznění na pokraji smrti. Tuto přelidsky prožitou skutečnost autor nikdy nezapomněl.“⁴

Nejen Jan Weiss se k napsání románu inspiroval vlastní zkušeností – v Huxleyho *Překrásném novém světě* významně figuruje údajně zdravotně neškodná, nenávyková droga „soma“. Zakomponování drogy do románu byl patrně výsledek Huxleyho celoživotního experimentování s psychedelickými drogami. Dokonce nechal jednu ze svých postav umřít v náručí této drogy, „somy“. A koneckonců požádal svou manželku na smrtelné posteli o to samé. Jakožto již neschopný mluvit, napsal jí, aby mu podala LSD.

Některé z předpovědí z obou románů se splnily, jiné naopak ne. Připadá mi, že nám není znechucována příroda stejným způsobem – denně ji sice neúmyslně ničíme, ale z nevědomosti, co všechno přírodu stojí, když si koupíme kupříkladu lahev řepkového oleje. Místo přímého sdělení jsou nám zamlčována, ale ne zatajována, fakta. Přesto, že neopovrhujeme literaturou, s přibývajícými technologickými vymoženostmi přestáváme trávit čas v přírodě či s knihou v ruce. Většina lidí se raději bude utápět v pohodlí nové pohovky a brouzdat nekonečným množstvím programů v televizi. Ve srovnání s *Překrásným novým světem* se dnes téměř všechny společnosti snaží omezovat sexuální promiskuitu, jež je i tak velmi častá. S čím dál tím větším úbytkem věřících (hlavně v České republice) již není manželský sňatek tak svatým, jako byl dříve. Rozvod je dnes velmi častý a to i přestože si spousta manželských párů slíbila lásku, dokud je smrt nerozdělí.

Přes všechny rozdíly mezi romány, oba – Weiss a Huxley – předpověděli společnost, které budou vládnout technologie a konzum. Kdo by se dnes obešel bez internetu nebo svého telefonu?

³VŠETIČKA, František: Stavba prózy. Olomouc 1992, s. 27.

⁴BOHUTÍNSKÁ, Jana. *Dům o tisíci patrech proč?* Divadelní noviny 12, 2003, č. 20

Seznam použité literatury:

HUXLEY, Aldous. *Konec civilizace*. Přeložil Josef KOSTOHRYZ, přeložil Stanislav BEROUNSKÝ. Praha: Maťa, 1998. Šťastné zítřky (Maťa).

WEISS, Jan. *Dům o tisíci patrech*. Československý spisovatel, 1972.

Seznam použité sekundární literatury:

Jan Weiss: Dům o tisíci patrech: Bakalářská diplomová práce. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně.

Aldous Huxley – Konec civilizace aneb překrásný nový svět. In: *Vaše Literatura - Literatura pro všechny!* [online]. Praha: WebArchiv, 2009 [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <https://www.vaseliteratura.cz/dejiny-literatury/669-konec-civilizace>